

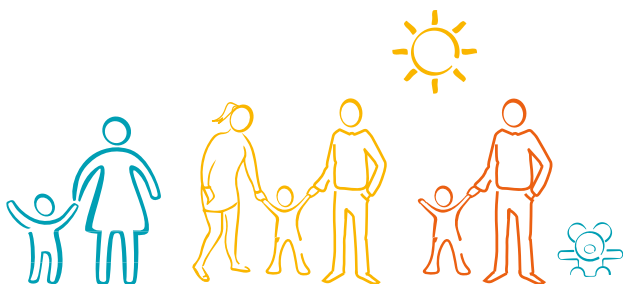

VAPAAEHTOISEN PEREHDYTYSOPAS

Pelastakaa Lapset

Lapsiystävällinen tila -toiminta

Tämä opas on toteutettu Pelastakaa Lasten Yhdessä lasten tueksi –hankkeen tuella.
Asiantuntija-apua on antanut hankesuunnittelija Jenni Häikiö.

Opas on osa Oulun ammattikorkeakoulussa tehtyä opinnäytetyötä.

Teksti: Kirsi Keinänen, sosionomi-opinnäytetyö OAMK
Taitto ja kannen kuva: Kirsi Keinänen

Sisällysluettelo

1. Tervetuloa vapaaehtoiseksi.....	2
2. Pelastakaa Lapset -järjestö.....	4
3. Lapsiystävällinen tila -toimintamalli.....	5
4. Mitä toiminta on käytännössä?.....	9
A) Lapsilähtöisyys	10
B) Psykososiaalinen tuki	12
C) Kommunikointi.....	14
D) Kulttuurisensitiivisyys.....	16
5. Vapaaehtoisen tehtäväkuvaus	17
6. Psykologinen ensiapu Lapsiystävällisessä tilassa.....	21
7. Haastavat tilanteet.....	23
8. Havaintoja toiminnan vaikutuksista	29
LÄHTEET.....	31

A photograph of several children playing with a large, multi-colored parachute (yellow, green, blue, red, orange) in a grassy field. The children are seen from behind, holding the edges of the parachute. The scene is bright and sunny.

**Hienoa
saada **sinut** mukaan
toimintaan jolla on
merkitystä**

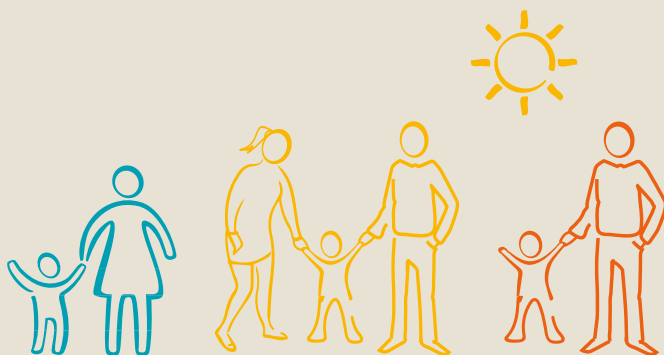
1. Tervetuloa vapaaehtoiseksi!

Vapaaehtoisena olet oleellinen osa Pelastakaa Lasten Lapsiystävällinen tila -toimintaa.

Tämän oppaan tarkoituksena on tukea vapaaehtoisia tärkeässä tehtävässään. Haluamme tarjota vapaaehtoisille mahdollisimman hyvät lähtökohdat Pelastakaa Lasten keskeisten tavoitteiden mukaiseen toimimiseen.

Oppaassa kerrotaan Lapsiystävällinen tila -toimintamallista, vapaaehtoisen roolista ja annetaan käytännön ohjeita toimintaan. Lisäksi oppaassa kerrotaan Pelastakaa Lasten arvoista ja periaatteista.

Toiminnalla on korvaamattoman suuri merkitys mukana oleville lapsille ja perheille. Kiitos kun olet mukana!

Lapsilla on erityisiä oikeuksia

Kuva: Eveliina Viitanen / Pelastakaa Lapset

2. Pelastakaa Lapset -järjestö

Pelastakaa Lapset -järjestön toiminta perustuu lastensuojelun periaatteille. Lastensuojelun lähtökohtana on lapsen edun toteutuminen. Järjestön toiminnalla turvataan lapsen oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon.

Järjestön tavoitteena on tukea erityisesti haavoittavassa asemassa eläviä lapsia sekä saada aikaan välittömiä ja pysyviä parannuksia lasten elämään. Pelastakaa Lasten tehtävänä on parantaa sitä tapaa, jolla lapsia kohdellaan.

Pelastakaa Lasten toimintaa ohjaa YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS), jonka mukaan jokaisella lapsella on oikeus:

- elämään, henkiin jäämiseen ja kehittymiseen
- mielipiteen sanomiseen ja näkemyksen huomioon ottamiseen
- lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan

Pelastakaa Lapset on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö. Järjestön arvoja ovat vastuullisuus, kumppanuus, luovuus ja tinkimättömyys.

Toimintaa turvallisessa ympäristössä

3. Lapsiystävällinen tila -toimintamalli

Taustaa

Lapsiystävällinen tila -toiminta (englanniksi Child Friendly Spaces) on humanitääristen toimijoiden eri puolilla maailmaa käyttämä toimintamalli lasten tukemiseksi katastrofi- ja kriisitilanteissa.

Lapsiystävällinen tila -toiminnan tarkoituksena on suojella lapsia fyysiseltä vaaralta ja psykososiaaliselta stressiltä.

Suomeen saapui syksyllä 2015 suuri määrä turvapaikanhakijoita. Pelastakaa Lapset toi tuolloin Lapsi-

ystävällinen tila -toimintamallin Suomeen. Säännöllinen toiminta käynnistettiin useiden vastaanottokeskuksien yhteydessä vuosien 2015-2016 aikana.

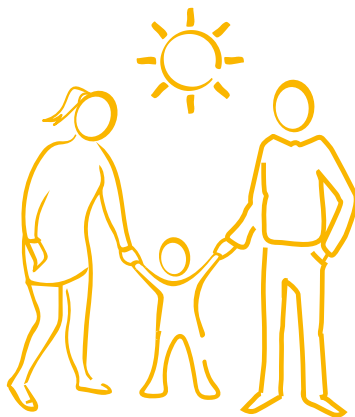
Psykososiaalista tukea selviytymistaitojen vahvistamiseksi

Lapsiystävällisten tilojen tavoitteena on auttaa lapsia selviytymään haastavissa olosuhteissa ja vahvistamaan psykososiaalisen tuen keinoja.

Altistuminen kriiseihin liittyvälle tuholle, menetyksille ja väkivallalle muodostaa vakavan uhan lasten ja heidän vanhempiensa psykologiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille. Oikeanlaisen tuen avulla valtaosa kriisin kohdanneista lapsista ja aikuisista voi kuitenkin selviytyä kokemuksista varsin hyvin.

Toiminnan kautta saadut kokemukset auttavat kestämaan paremmin haastavan elämäntilanteen aiheuttamaa stressiä.

Lapsiystävälliset tilat ovat kannustavia, osallistavia ja syrjimättömiä ympäristöjä, joihin kaikki lapset vanhempineen ovat tervetulleita.

Toiminnan kautta lapsia ohjataan rutiineihin. Toiminta toistuu tiettyinä kellonaikoina ja tuo rutiineja ja säännönmukaisuutta lasten elämään.

Valvottua ja ohjattua toimintaa

Lapsiystävällisessä tilassa lapset ovat valvotussa ja ohjatussa ympäristössä. Toiminnan toteutuksesta vastaavat joko työntekijät tai vapaaehtoiset, jotka on koulutettu tehtävään ja jotka toimivat tilassa turvallisina ja luotettavina aikuisina. Tilojen kokonaisvaltaiseen turvallisuuteen kiinnitetään erityistä huomiota.

Leikki ja yhteinen toiminta vähentävät stressiä

Lapsiystävällisen tilan toiminnassa on mahdollisuus leikkiin ja muuhun mielekkääseen yhdessäoloon muiden lasten ja aikuisten kanssa. Tilojen tarjoama virikkeellisyys ja myönteiset vuorovaikutustilanteet toimivat lasten kasvun ja kehityksen tukena.

Leikin kautta lapset voivat ilmentää asioita, joita eivät vielä muuten ymmärrä. Leikki tarjoaa lapsille mahdollisuuden vaikeidenkin kokemusten käsittelyyn turvallisesti. Leikillä voi olla erityinen merkitys lapsille, jotka ovat kokeneet menetyksiä ja todistaneet itseensä, tai muihin kohdistuvaa väkivaltaa. Leikki voi eheyttää lapsia.

Lapsiystävällisessä tilassa lapset saavat:

- olla lapsia turvallisten ja luotettavien aikuisten seurassa
- leikkiä, toimia ja tehdä muita lapsille ominaisia asioita
- oppia uusia asioita
- tutustua toisiin lapsiin ja toimia yhdessä

Monipuolista toimintaa kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja kehityksen tukena

Toiminnan monipuolisuus mahdollistaa lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja kehityksen tuen. Toiminnot voivat sisältää esimerkiksi luovia, mielikuvitusta kehittäviä, fyysisiä ja vuorovaikutuksellisia aktiviteetteja.

Lapsia kannustetaan maalaamaan, askartelemaan ja laulamaan. Heidän kanssaan voidaan lukea satuja, tehdä palapelejä tai vaikkapa rakentaa palikoilla. Lapsiystävällisessä tilassa lapsille luodaan mahdollisuus pallopeleihin, tanssiin, nukketeatterileikkiin, tai mihin tahansa muuhun lasta kiinnostavaan toimintaan.

Lapsiystävällisessä tilassa korostuu:

- lasten kannustaminen leikkiin ja toimintaan
- myönteisten kokemusten mahdollistaminen
- lasten vapaus valita itselleen sopiva toiminta
- toiminnan rutiinit ja turvallisuus

Toiminta vaikuttaa myönteisesti lasten taitojen kehittymiseen ja edestauttaa luottamuksen ja turvallisuuden tunteen syntymistä.

Miten lapsia tuetaan?

4. Periaatteet käytännössä

Lapsiystävällisen tilan periaatteina on edistää lasten psykosiaalista hyvinvointia luomalla lapsilähtöinen, turvallinen, osallistava ja syrjimätön ympäristö.

Seuraavaksi kuvataan siitä, mitä tämä tarkoittaa käytännössä ja millaisella toiminnalla edellä mainittuja asioita voidaan edistää.

Keskeisiä tähän liittyviä asioita ovat lapsilähtöisyys, psykososiaalinen tuki, lapsilähtöinen kommunikaatio ja kulttuurisensitiivisyys.

Lapsilähtöisyys

Lapsiystävällisessä tilassa vaalitaan lapsen etua. Lapsen etu vaatii lapsilähtöistä toimintaa. Se tarkoittaa, että kaikkia tilanteita, joissa lapsi on mukana, tarkastellaan lapsen näkökulmasta. Kaikki toimintaan liittyvä pyritään toteuttamaan siten, että se on lapsen edun toteutumisen näkökulmasta perusteltua.

Lapsilähtöisyys huomioi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaiset lapsen erityiset oikeudet ja niiden toteutumisen. Tavoitteena on lapsen tarpeisiin vastaaminen ja hyvinvoinnin varmistaminen.

Kuullaan lapsen mielipiteitä ja ajatuksia

Lapsiystävällisessä tilassa lasta tuetaan ilmaisemaan omia ajatuksiaan, mielipiteitään ja tarpeitaan. Tällä vahvistetaan lapsen osallisuutta. Tarkoituksena on vahvistaa lapsen kokemusta siitä, että hänelle tärkeät asiat ovat tulleet kuulluiksi ja että niillä on merkitystä. Lapselle osoitetaan huomiota, kun hänellä on asiaa, katsotaan silmiin ja otetaan lapsen viesti vastaan. Työkaluina osallisuuden vahvistamisessa ovat kuuntelu, rohkaisu ja kannustus.

Tila kannustaa leikkiin ja toimintaan

Leikki ja toiminta ovat lapselle tärkeitä. Lapsiystävällinen tila suunnitellaan ja varustetaan siten, että se kannustaa lasta leikkimään ja toimimaan. Lasten kasvua ja kehitystä tukeva ympäristö tarjoaa mahdollisuuden myös oppimiseen, itseilmaisuun ja yhdessä toimimiseen toisten lasten kanssa. Tilojen viihtyisyys ja kodinomaisuus lisäävät turvallisuuden tunnetta.

Jäsennelty tila tukee lapsen osallistumista ja antaa virikkeitä leikkiin

Tila voidaan jakaa erilaisiin leikki- ja toimintapisteisiin jotka mahdollistavat keskittymisen yhteen toimintaan kerrallaan. Eri leikeille ja toiminnalle omistetut, selkeät toimintapisteet helpottavat tiettyyn toimintaan keskittymistä ja kannustavat leikkiin.

Leikkipisteinä voi olla esim. keittiö-, koti-, rooli-, auto- ja lattialeikki. Leikkipisteiden kautta edistetään lapsen mahdollisuutta valita ja osallistua päätöksentekoon. Erilliset pisteet ovat erityisen tärkeitä silloin kun tilassa on eri-ikäisiä lapsia.

Fyysisille aktiviteeteille, esimerkiksi palloleikeille on hyvä osoittaa erillinen paikka, jossa on tilaa liikkua. Näin mahdollistetaan kaikkien turvallisuus. Askarteluille varataan pöytätilaa ja materiaalit sijoitetaan helposti saataville. Roolileikkivarusteet voivat olla esillä hengareissa tai avoimessa laatikossa, ja seinälle sijoitetaan peili ihastelua varten.

Osallistumisen kautta lapset oppivat toimimaan yhdessä. Osallisuuden kokemus vahvistaa lapsen omanarvontuntoa.

b Psykososiaalinen tuki

Lapsiystävällisten tilojen tavoitteena on vahvistaa toimintaan osallistuvien lasten ja vanhenpien psykososiaalista hyvinvointia. Psykososiaalinen hyvinvointi käsittää sekä psyykkisen että sosiaalisen ulottuvuuden. Psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä sanotaan psykososiaaliseksi tueksi. Psyykkinen tuki syntyy turvallisen ja hyväksyvän läsnäolon ja myötäelämisen, sekä kuuntelun ja keskustelun kautta. Sosiaalista hyvinvointia tuetaan mahdollistamalla yhdessäolo ja toiminta toisten kanssa, sekä mahdollistamalla myönteisen sosiaalisen vuorovaikutuksen tilanteita.

Psykososiaalisessa tuessa lapsille ja vanhemmille annetaan aikaa ja heitä kuunnellaan. Heidän mielialansa otetaan huomioon ja tarpeisiin vastataan.

Myönteinen vuorovaikutus on keskeisessä osassa psykosiaalisen hyvinvoinnin edistämisessä. Vuorovaikutus alkaa kohtaamisesta. Kohtaamalla lapset ja vanhemmat hyväksyvästi ja arvostaen edistetään myönteisen vuorovaikutuksen syntymistä.

Lapsen vahvistava kohtaaminen (Mattila, 2013)

Hyvä kohtaaminen alkaa kauniista katseesta ja ystävällisestä eleestä, ja siitä voi välittyä toisen kuulluksi ja nähdyksi tuleminen. Vahvistavassa kohtaamisessa turvallinen aikuinen välittää lapselle viestiä siitä, että minua kiinnostaa se, mitä sinulle kuuluu. Kiinnostuksen lähtökohta on lapsen huolenpidon ja kasvun tukeminen.

Lapsi, kuten aikuinenkin, etsii kohtaamisessa toisen ihmisen katseesta hyväksymisen viestejä, ja rakentaa katseesta oman arvontuntonaan. Luottamuksen rakentuminen alkaa tästä tilanteesta. Hyvä kohtaaminen koostuu lisäksi turvallisesta ja arvostavasta läheisyydestä: suojelevasta sylistä ja kädestä. Hyvä kohtaaminen lisää aina lapsen turvallisuuden tunnetta.

Vahvistava kohtaaminen sisältää lisäksi lapsen persoonan kunnioittamisen ja lapsen arvon ymmärtämisen. Kunnioittaminen, arvostaminen, luotettavuus ja huolenpito ovat hyvän kohtaamisen keskiössä. Aikuisella on vastuu siitä, että lapsi tulee arvostavasti kohdatuksi ja saa kokea olevansa turvassa.

Turvallisten kohtaamisten jatkumo luo lapselle turvallisuuden tunteen. Hyvän kohtaamisen kautta lapsi vahvistuu ja rohkaistuu. Vahvistavaa kohtaamisen taitoa voi harjoitella; taito kehittyy harjoittelun myötä.

Kommunikointi

Kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen laadulla on suuri merkitys psykososiaalisen hyvinvoinnin vahvistamisessa.

Lapsiystävällisessä tilassa pyritään myönteiseen kommunikaatioon. Siihen päästään huomioimalla myönteiset asiat. Lapsia pyritään kannustamaan mahdollisimman paljon. On tärkeää huomioida tilanteet, joissa lasten ilo ja onnistuminen pääsevät esille, ja vahvistaa näitä tilanteita.

Myönteinen kommunikointi edistää yhteisen luottamuksen syntymistä.

Myönteisessä kommunikoinnissa aikuinen:

- katsoo silmiin
- puhuu ystävällisesti
- kuuntelee nätisti
- antaa lapselle rauhan kertoa / vastata
- on läsnä hyväksyvästi ja kiireettömästi

Kommunikoinnin apuvälineet

Yhteisen kielen puuttuessa kommunikoinnin apuvälineinä voidaan käyttää kuvakortteja tai muuta havainnollistavaa materiaalia. Kuvakorttien avulla voidaan jäsentää toiminnan rakennetta ja viestiä rutiineista. Soittokello on hyvä huomion herättäjä siirtymätilanteissa ja auttaa lasta ennakoimaan.

Tilassa tapahtuvaa lasten ja aikuisten keskinäistä kommunikointia voidaan tukea viestimällä tärkeitä asioita, kuten sääntöjä, seinälle kiinnitettävien kuvien avulla.

Lapsille pyritään puhumaan heidän ikätasonsa ja kielitaitonsa mukaisesti. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi nimetä esineiden nimiä, vaikka he eivät puhuisi suomea.

Sanaton viestintä

Sanattomalla viestinnällä voidaan vaikuttaa kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen sävyyn. Sanatonta viestintää ovat ilmeet, eleet, kehon käyttö, äänensävy ja -paino sekä kuunteleminen. Sanaton viestintä on erityisen tärkeää silloin, kun yhteistä kieltä ei ole. Vaikka lapset eivät ymmärrä kieltä, heille voi puhua ja viestiä äänensävyllä ja ilmeillä.

Kuva: William Rivera / Pelastakaa Lapset

Kulttuurisensiitiivisyys

Kulttuurisensiitiivisyydellä tarkoitetaan sitä, että ollaan tietoisia omien asenteiden ja tapojen vaikutuksista omaan käyttäytymiseen toimiessa erilaisista ympäristöistä tulevien ihmisten kanssa. Kulttuurisensiitiivisesti toimiessa erilaisuus otetaan avoimesti vastaan ja hyväksytään se, että asiat voi tehdä monella eri tavalla.

Ystävällisyys sekä kunnioittava ja hyväksyvä suhtautuminen toimivat hyvänä lähtökohtana erilaisista ympäristöistä tulevien kanssa toimimiselle.

Lapsiystävällisessä tilassa suhtaudutaan jokaiseen lapseen ja perheeseen tasavertaisesti, taustoista riippumatta. Toimintaa ohjaa syrjimättömyyden periaate: kaikkia kohdellaan yksilöinä. Ennakkoasenteiden ei anneta vaikuttaa kohtaamiseen.

Rohkaistaan osallistujia itselle tärkeiden tottumusten ilmaisemiseen

Lasten ja vanhempien psykososiaalista hyvinvointia tukee mahdollisuus ylläpitää ja ilmaista itselle tärkeitä asioita ja tottumuksia. Omia tapoja ja niihin liittyvää toimintaa voidaan rohkaista tuomaan esiin osoittamalla kiinnostusta.

Itselle tärkeitä aiheita voidaan kuvata piirtämisen, maalaamisen ja muun luovan tekemisen keinoin. Lapsi voi ottaa toimintaan omaan kulttuuriin ja kotimaahan liittyviä leluja, kirjoja, tai tuttuja lastenlauluja.

Vapaaehtoisen rooli

Kuva: Eveliina Viitanen / Pelastakaa Lapset

5. Vapaaehtoisen tehtäväkuvaus

Vapaaehtoisen tärkeimpänä tehtävänä on olla aikuisena hyväksyvästi läsnä, ja osoittaa aitoa kiinnostusta lapsia ja heidän vanhempiaan kohtaan.

Vapaaehtoisen tehtävänä on huomioida lasten toimintaa ja huomata, jos lapsella on jokin hätänä. Vapaaehtoinen on velvollinen ilmoittamaan lapsen tai lapsiin kohdistuvasta huolesta eteenpäin, niin että lapsi pääsee asianmukaisen avun ja tuen piiriin.

Tärkeää on kuunnella lasten viestejä ja olla toiminnassa lasten toivomalla tavalla. Lapsiystävällisen tilan vapaaehtoisuudessa painottuu kyky lasta arvostavaan kohtaamiseen sekä lasten tarpeiden huomioiminen.

Kiireetön läsnäolo ja inhimillisuus

Vapaaehtoisten tehtävänä on luoda mahdollisuuksia lapsille mieluisaan toimintaan kiireettömässä ja turvallisessa ympäristössä. Vapaaehtoiselta ei edellytetä aiempaa kokemusta lasten kanssa toimimisesta vaan tärkeintä on kiinnostus lasta kohtaan.

Lasten kannustaminen ja tukeminen

Vapaaehtoisen tehtävänä on tukea lasta, luoda mahdollisuuksia toisten kanssa yhdessä toimimiseen sekä kannustaa ja antaa paljon myönteistä palautetta. Tämän kautta lapset voivat kokea iloa ja saada onnistumisen kokemuksia.

Sääntöjen noudattamisen valvominen ja rajojen asettaminen

Vapaaehtoiset toimivat Lapsiystävällisessä tilassa työntekijöiden rinnalla tasavertaisina toimijoina. Vapaaehtoinen huolehtii omalta osaltaan siitä, että tilassa toimitaan sääntöjen mukaan. Haastavissa tilanteissa vapaaehtoiset voivat turvautua työntekijöihin, jotka ovat viime kädessä vastuussa toiminnasta.

Lasten turvallisuudesta huolehtiminen

Turvallisuus ymmärretään laajasti ja käsittää fyysisen ympäristön lisäksi ilmapiirin, jossa toiminta toteutuu. Vapaaehtoisilla on merkittävä rooli myönteisen ilmapiirin luomisessa ja ylläpitämisessä. Lasten hyvinvointi on aina ensisijalla kaikessa Lapsiystävällisen tilan toiminnassa.

Lapsiystävällisessä tilassa lapsia suojellaan aikuisten asioilta ja tila rauhoitetaan lapsille. Tavoitteena on luoda Lapsiystävälliseen tilaan turvallinen ja luotettava ilmapiiri jossa keskitytään leikkiin. Tämän vuoksi lapsilta tai vanhemmilta ei kysytä vaikeisiin aiheisiin liittyviä kysymyksiä.

Toiminnan aikana ei puhuta lasten tai vanhempien asioista muiden vapaaehtoisten kanssa. Toiminnan loputtua vapaaehtoisilla on mahdollisuus keskustella ja käydä läpi toiminnassa havaitsemiaan tilanteita.

Vapaaehtoinen toimii omana itsenään

Vapaaehtoiset toimivat tilassa omalla persoonallaan. He voivat myös järjestää toimintaa omien vahvuuksiensa mukaan. Vapaaehtoinen voi toimia myös muissa toimintaa tukevissa tehtävissä työntekijöiden apuna. Näitä voivat olla esimerkiksi tapahtumien järjestäminen, tilan ja välineiden huoltaminen tai retkille osallistuminen.

Kuva: Caroline Trutmann Marconi / Pelastakaa Lapset

Vapaaehtoista sitoo vaitiolovelvollisuus

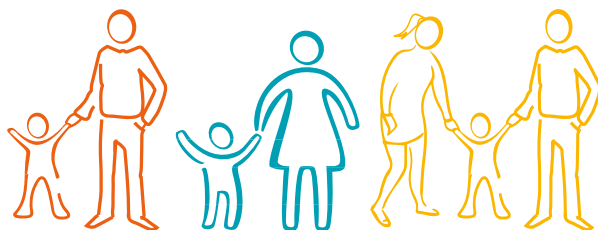
Vapaaehtoinen noudattaa Pelastakaa Lasten lastensuojelu-periaatteita, joihin kuuluvat ehdoton vaitiolovelvollisuus ja kuvauskielto. Näiden periaatteiden tarkoituksena on kunnioittaa toimintaan osallistujien yksityisyyttä ja suojella lapsia ja perheitä. Vaitiolovelvollisuus sisältää myös sosiaalisen median käytön.

Lapsiystävällisen tilan pääasiallisena toimintakielenä on suomi.

Vapaaehtoisen tuki

Vapaaehtoinen saa tukea toimintaansa Lapsiystävällinen tila -toimintaa toteuttavalta taholta ja sen työntekijöiltä. On tärkeää ottaa mieltä askarruttavat asiat puheeksi. Työntekijöiden puoleen voi kääntyä kaikissa toimintaan liittyvissä kysymyksissä.

Vapaaehtoisuutta pyritään tukemaan myös yhteisillä tapaamisilla ja virkitystoiminnalla. Tapaamisten kautta halutaan tarjota vapaaehtoisille mahdollisuus toimintaan liittyvien kokemusten vaihtoon ja tutustumiseen muiden vapaaehtoisten kanssa. Yhteisissä tapaamisissa on mahdollisuus vertaistukeen.

Henkinen tuki

Kuva: Eveliina Viitanen / Pelastakaa Lapset

6. Psykologisen ensiavun piirteet toiminnassa

Psykologinen ensiapu on auttamista ja henkisen tuen antamista järkyttävän tapahtuman yllättäessä.

Lapset tarvitset aikuisten tukea poikkeuksellisten tapahtumien ymmärtämiseen ja jäsentämiseen. Pienten lasten aivojen kehitys on vielä kesken ja sen vuoksi he eivät pysty ymmärtämään ja käsittelemään kriisitilannetta aikuisen tavoin.

Tärkeää on, että kriisitilanteessa lapsille turvataan läheisen aikuisen läsnäolo. Ero vanhemmista tai pelko heidän menettämisestään järkyttää lasten perusturvallisuutta.

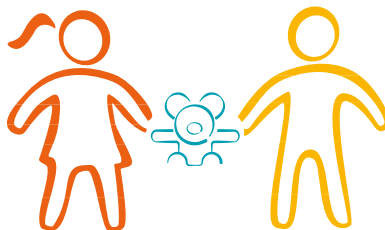
Lasten reaktiot kriisitilanteissa mukailevat usein vanhempien tai huoltajien reaktioita. Merkittävä muutos aikuisen käytöksessä, esimerkiksi syvä suru, ahdistus tai järkytys, voi olla lapsille hämmentävää ja johtaa käytöshäiriöihin.

Aikuisen rauhallisuus ja johdonmukainen käytös vahvistavat lasten turvallisuuden tunnetta.

Toimintatapoja psykologisen ensiavun tilanteessa:

- rauhallinen läsnäolo
- kiireettömyys
- kuunteleminen
- kiinnostuksen osoittaminen
- huolenpito
- avun aktiivinen tarjoaminen
- selkeä puhe ja toiminta
- ei jätetä lasta yksin

Lapsia on hyvä kannustaa leikkiin. Pienet lapset voivat leikin avulla pystyä kuvailemaan kokemaansa. Lasten avun tarve voi tulla esiin pitkänkin ajan kuluttua. Rauhallinen keskustelu, lasten tarkka kuunteleminen tai leikin tarkkailu voi auttaa ymmärtämään paremmin lasten käyttäytymisen taustalla olevia tekijöitä.

Haastavat tilanteet

Kuva: Eveliina Viitanen / Pelastakaa Lapset

7. Miten toimin haastavissa tilanteissa

Lapsiystävällisen tilan toimintaan osallistuvilla voi olla takanaan raskaita kokemuksia. Tästä johtuen toiminnassa voikin tulla eteen haastavia tilanteita. Kyse on usein normaaleista reaktioista epänormaalissa tilanteessa. Haastavat tilanteet voivat tulla eteen yllättäen, ja näissä toimiminen voi tuntua vaikealta.

On tärkeää, että haastavia tilanteita ja niissä toimimista käsitellään etukäteen. Tällä varmistetaan turvalliset olosuhteet kaikille toiminnassa mukana oleville. Lisäksi lapsia pystytään tukemaan tilanteissa parhaalla mahdollisella tavalla.

Aina ei ole selvää, onko kyseessä erityisiä toimenpiteitä tai puuttumista vaativa tilanne. Tällöin on hyvä keskustella tilanteesta työntekijöiden tai muiden vapaaehtoisten kanssa. Jokaiseen toiminnan turvallisuutta vaarantavaan tilanteeseen on puututtava välittömästi.

Lapsi ei puhu tai kommunikoi - Lapsi ei leiki

Näissä tilanteissa on tärkeä olla lapsen lähellä ja varmistaa, että lapsi ei jää yksin. Lapselle voi olla vaikeaa, jos häneen otetaan liian aktiivisesti kontaktia, joten tilanne vaatii herkkyyttä lukea lapsen viestejä.

Lapsen turvallisuuden tunnetta voi lisätä läsnäololla, juttelemalla rauhallisesti tai ottamalla lapsi syliin. Lapselle voi ehdottaa leikkejä tai muuta toimintaa. On kuitenkin tärkeää, että lapsi saa itse päättää osallistumisesta. Usein säännöllisen toimintaan osallistumisen kautta lapsi rohkaistuu ja avautuu ottamaan kontaktia sekä löytää leikin.

Lapsi toimii aggressiivisesti

Lapsen aggressiivisuus voi ilmetä esimerkiksi toisten nimittelynä, tönimisenä ja lyömisenä. Pienemmillä lapsilla voi esiintyä puremista. Lapsiystävällisen tilan tärkeimpinä tavoitteina on turvallisuus, joten on erittäin tärkeää puuttua kaikenlaiseen aggressiivisuuteen ja taata ympäristön turvallisuus. Tämä vaatii vapaaehtoisilta rohkeutta puuttua tilanteissa, joissa lapset alkavat käyttäytyä aggressiivisesti.

Aggressiivisen käytöksen tilanteissa lapsi voi esimerkiksi lyödä tai riehua. Kaikkien turvallisuuden takaamiseksi tilanne on rauhoitettava ja pysäytettävä. Joskus voi olla tarpeen ohjata aggressiivinen lapsi rauhoittumaan toiseen tilaan vapaaehtoisen tukemana. Näissä tilanteissa vältetään liian kovia otteita.

Tilannetta käydään jälkeenpäin läpi yhdessä asianosaisten kanssa. Vapaaehtoiset ovat tilanteessa lapsen tukena ja ottavat työntekijöidenn ohella vastuuta tilanteen loppuun viemisestä.

Jatkossa on hyvä huomioida tilanteet, joissa aiemmin aggressiivisesti käyttäytynyt lapsi toimii rakentavasti. Näissä tilanteissa on hyvä kannustaa ja kehua lasta.

Sääntöjen noudattamisen valvominen

Lapsiystävällisessä tilassa pyritään pitämään säännöt selkein ja niiden noudattamista valvotaan johdonmukaisesti. Toiminnassa toteutetaan positiivisen kurin periaatetta, jonka tavoitteena on kaikenlainen väkivallattomuus ja verbaalisen nöyryyttämisen tai rankaisemisen välttäminen.

Paalute sääntöjen rikkomisesta osoitetaan selkeästi sanoilla, ilmeillä ja eleillä. Vapaaehtoinen toimii esimerkkinä

Kuva: Eveliina Viitanen / Pelastakaa Lapset

lapselle ja vanhemmille siitä, kuinka hankalissakin tilanteissa voidaan toimia väkivallattomasti. Sääntöjä havainnollistetaan kuvallisilla ohjeilla.

Väkivaltaiset ja surua koskevat leikit

Lapsi käsittelee toiminnan kautta kokemaansa ja ilmaisee tuntemuksiaan. Tämä voi ilmetä raskaita kokemuksia kokeneella lapsella esimerkiksi kuolemaa koskevin leikkein. Leikissä nukelta voidaan katkaista pää, tai sotaleikissä ammutaan toisia. Näissä tilanteissa lapsi viestii hänelle merkittäviä kokemuksia, ja on tärkeää, että aikuinen ottaa tämän viestin vastaan.

Näiden leikkien kautta lapsi oppii nimeämään ja tunnistamaan vaikeita tunteitaan. Jos vaikeita aiheita koskevat leikit kielletään, lapselta puuttuu keinot käsitellä aggressiivisia tunteita tai pahaa oloa. On tärkeää, että aikuinen on läsnä leikissä ja viestii lapselle olevansa käytettävissä. Aikuinen voi myös puuttua leikkiin tarvittaessa ja ohjata tätä lempeämpään suuntaan.

Edellä mainitussa nukkeleikissä vapaaehtoinen voi osoittaa myötätuntoa nukan kohtalolle sanoin, ilmein ja elein: on surullista kun nukke joutuu kokemaan tämän. Nukkea voidaan silittää ja sylitellä.

Sotaleikeille on hyvä osoittaa oma erillinen tila. On tärkeä varmistaa, että jokainen sotaleikkiin osallistuva on siinä mukana omasta tahdostaan, leikin säännöt ovat reilut ja että oikeasti ei saa sattua. Toisten alistaminen tai näyryyttäminen ei kuulu leikkiin. Vapaaehtoinen valvoo aina sotaleikin sujumista ja on tilanteessa tukena lapsille.

Lapsen on vaikea rauhoittua

Rauhattomasti käyttäytyvälle lapselle on hyvä nimetä oma vapaaehtoinen, joka keskittyy pelkästään rauhattomasti käyttäytyvän lapsen ohjaamiseen. Rauhoittamisen ja lapsen huomion saamisen keinona voi käyttää mm. kosketusta (kevyt ote olkapäästä), katsekontaktia ja myönteistä rauhallista puhetta. Leikkipaikaksi voidaan etsiä rauhallinen nurkkaus, jossa leikkiin on helpompi keskittyä.

Vilkasta lasta joudutaan rajoittamaan usein, joten olisikin hyvä huomioida, että rajoitukset olisivat kiellon sijaan kehoituksen muodossa. Kielteisen puheen kautta vahvistetaan lapsen huonommuuden ja riittämättömyyden tunnetta. Kehotusten käyttäminen on neutraalia puhetta: kiello ”ei saa mennä sinne” voidaan korvata kehoituksella ”tule tänne”.

Rauhattoman lapsen kanssa on hyvä etsiä toimintaa, jossa hän voi toteuttaa vahvuuksiaan ja saa onnistumisen kokemuksia. Näiden kautta tuetaan lapsen itsetunnon vahvistumista. Liian haastavat tai pitkäkestoiset toiminnot kannattaa korvata lyhyemmillä lapsen tasoisilla toimilla.

Puuttumista vaativat tilanteet

Tietyt merkit käyttäytymisessä voivat viitata siihen, että lapsi tarvitsee apua tai tukea kokemansa käsittelyyn. Näissä tilanteissa on tärkeää, että lapsi ohjataan tarvitsemansa avun piiriin. Tällaisia merkkejä käyttäytymisessä voivat olla esimerkiksi pakonomaisesti toistuvat leikit, unihäiriöt, poissaolevuus,

selittämättömät voimakkaat tunnereaktiot ja pelkotilat. Vapaaehtoisen huomatessa tällaisia merkkejä lapsen käytöksessä, on tärkeää viedä lapseen kohdistuva huoli eteenpäin.

Lapsen ympärillä olevilla aikuisilla on haasteita lapsen huolenpidossa

Lapsiystävällisessä tilassa vanhempia tuetaan lasten huolehtimisessa. Vanhemmille voidaan suoda joskus hyvin tarpeellinen lepohetki vapaaehtoisten toimiessa lasten kanssa. Jos vapaaehtoisella kuitenkin herää huoli lapsen hyvinvoinnista, ja siitä että hänestä huolehtivat aikuiset eivät pysty huolehtimaan lapsesta riittävästi, on tärkeää viedä lapseen kohdistuva huoli eteenpäin.

Kuva: Eveliina Viitanen / Pelastakaa Lapset

A photograph of a man with a beard and a young boy sitting together and reading a book. The man is wearing a light blue denim shirt, and the boy is wearing a striped sweater. They are both smiling and looking at the book. The background is blurred, showing some colorful objects.

Myönteiset muutokset

8. Havaintoja toiminnan vaikutuksista

Lapsiystävällisen tilan toiminnalla on havaittu olevan myönteisiä vaikutuksia lapsiin ja heidän vanhempiinsa.

Havainnot on tehty vastaanottokeskuksissa järjestetystä toiminnasta, ja ne perustuvat vapaaehtoisten, vanhempien, vastaanottokeskuksen henkilökunnan ja osin lasten omiin kertomuksiin.

Etenkin toiminnassa säännöllisesti mukana olleilla lapsilla ja heidän vanhemmillaan on havaittu myönteisiä muutoksia.

Seuraavia myönteisiä muutoksia on havaittu:

- Vetäytyvät lapset, jotka eivät halunneet leikkiä, ovat alkaneet ottaa kontaktia ja toimia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa.
- Aggressiivisesti käyttäytyneet lapset ovat oppineet toiminnassa mukana ollessaan rakentavampia tapoja hallita reaktioitaan ja tunteitaan.
- Vanhemmat ovat löytäneet uusia keinoja haastavissa tilanteissa toimimiseen.
- Lapset, joille leikkiin ryhtyminen on ollut vaikeaa, tai jotka näyttävät unohtaneen leikkimisen taidon, ovat toiminnan kautta löytäneet leikin.
- Lapset ovat löytäneet toiminnasta ystäviä ja oppineet leikkimään ja toimimaan yhdessä toisten lasten kanssa.
- Vanhemmat ovat rohkaistuneet leikkimään lastensa kanssa ja myönteinen vuorovaikutus lasten kanssa on lisääntynyt.
- Lasten vuorovaikutustaidot ovat vahvistuneet.
- Lapset ovat oppineet suomen kieltä.
- Lapset ovat oppineet kädentaitoja, esimerkiksi saksien käyttöö ja askartelutaitoja.
- Lasten keskittymiskyky ja mielikuviutus ovat lisääntyneet.
- Lapset ovat oppineet noudattamaan sääntöjä ja toimimaan ohjatusti.
- Lasten ilo on tullut esiin ja lisääntynyt.

LÄHTEET

Oppaan tiedot perustuvat kansainvälisen Lapsiystävällinen tila -toimintamallin periaatteisiin, Lapsiystävällinen tila -toiminta- ja Yhdessä lasten tueksi -hanketyöryhmän asiantuntijatietoihin, hankkeen tuottamaan kirjalliseen materiaaliin, toiminnan työntekijöiden ja vapaaehtoisten hiljaiseen tietoon, sekä muihin asiantuntijalähteisiin.

Oppaassa on haluttu erityisesti tuoda esille Lapsiystävällisen tilan työntekijöille ja vapaaehtoisille kertynyttä ns. hiljaista tietoa. Tätä tietoa on kertynyt käytännön toteutuksessa toiminnan alusta lähtien. Hiljainen tieto, sisältäen toimiviksi todetut käytännön toimintatavat, on koottu tähän oppaaseen toiminnan vapaaehtoisten ja muiden asiasta kiinnostuneiden ulottuville.

Merkittävänä tekijänä käytännön toimintatapojen muodostumisessa on ollut hanketyöryhmän asiantuntijatietous. Käytännön toimintaa, mukaanlukien siinä esiintyviä haasteita on pohdittu yhdessä ja peilattu hanketyöryhmän asiantuntemukseen. Tätä kautta on löytynyt perusteltuja ja toimivia käytänteitä.

Toiminnan perustamisesta lähtien Oulun Lapsiystävällisen tilan toimintapaikka, Oulun vastaanottokeskus, on tukenut Lapsiystävällisen tilan toimintaa. Toimintaympäristönä vastaanottokeskus on erityinen, siten vastaanottokeskuksen henkilökunnan asiantuntijatietous on ollut käytännön kehitystyössä tärkeässä osassa. Tätä tietoutta on hyödynnetty oppaassa.

Edellä mainittujen tahojen asiantuntijatietous sekä hiljainen tieto on kertynyt toiminnan kokonaisvaltaisen kehittämisen, raportoinnin ja seurannan kautta. Tietoa on kertynyt lisäksi palaverimuistioiden ja sähköpostikirjeenvaihdon kautta. Näistä lähteistä tiedot on koottu tähän oppaaseen.

- s.
- 29-30, — Ager, A. & Metzler, J. 2012. Child Friendly Spaces: A Structured Review of the Current Evidence-Base. World Vision. Columbia University Mailman School of Public Health. 2, 6, 8
- 5-8, — Child Friendly spaces in emergencies 2008. A handbook for Save the Children staff
- 11, 12 Child Friendly Spaces. 2012. Global Protection Cluster, Child Protection
- 5-8, — Davis, K. & Iltus, S. 2018. A Practical Guide for Developing Child Friendly Spaces. UNICEF Eynon, A. 2018. Good Practices and Lessons Learnt. 16, 10
- 11, 12 Case Studies: Child Friendly Spaces within Save the Children Sweden
- 5-8, 12 — Guidelines for Child Friendly Spaces in Emergencies. 2011 Global Education Cluster, Global Protection Cluster, INEE IASC. 4-7, 8, 13
- 7, 10-11 — Hiitola, B., 2000. Parantava leikki. 10, 15, 28-29
- 7 — Hintikka, M., Helenius, A., Vähänen, L. 2004. Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Tammi, Helsinki. 45, 49
- 5-8, 12, — Häikiö, J., Viitanen, E. & Tervonen-Arnkil, K. Child Friendly places in reception centres. Supporting Asylum-Seeking Children and Their Families in Finland.
- 21-22, Save the Children Finland. 11-12, 20, 22, 25-27, 32, 34
- 29-30
- 6, 12, — Häikiö, J. 2017. Lapsiystävällinen tila -toiminta vastaanottokeskuksissa. Teoksessa:
- 29-30 Hurmerinta, J., Mikkonen, A., (toim.) 2017. Turvapaikanhakijan hakijaperhe. Kohtaamisen ja tuen käsikirja. Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja 3. 84-85, 87
- 16 — Korhonen, V., Puukari, S. 2013. Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö.
- 13 — Mattila, Karita-Pupita: Lapsen vahvistava kohtaaminen 2013. 9, 15-27, 62, 73
- 4, 5 — Pelastakaa Lapset ry. Järjestön arvot. Lapsiystävällinen tila
<https://www.pelastakaalapset.fi/tietoa-meista/keita-me-olemme/>
<https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/turvapaikka-ja-kotoutumistyo/lapsiystavalliset-tilat/>
- 21-22 — Saari, S., Kantanne, I., Kämäräinen, L., Parviainen, K., Valoaho, S., Yli-Pirilä, P. (toim.) 2009. Hädän hektillä, psyykkisen ensiavun opas. Punainen risti, Duodecim, 61-62
- 10, 11 — THL - Lastensuojelun käsikirja 2019. Lapsen osallisuus
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>
- 15, 16 — THL - Verkkokoulut 2019. Monikulttuurisuus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen.
<https://verkkokoulut.thl.fi/web/monikulttuurisuus/erilaisia-asiakasryhmia/sisallot?packageId=864&slide=2>
- 14 — THL - Verkkokoulut 2019. Luo luottamusta, suojele lasta. Lapsen ääni kuuluville.
<https://verkkokoulut.thl.fi/web/suojele-lastatutustu-sisaltoon/aloitasta?packageId=312&slide=3>
- 21-22 — Traumaterapiakeskus 2019. Psyykkinen trauma.
<https://www.traumaterapiakeskus.com/18>
- 26 — Vehkalahti, R., Urho, T. 2013 Leikki on totta. Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Lasten Keskus, Helsinki, 116
- 4 — YK:n Lapsen oikeuksien sopimus
<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/>

“ Parasta
vapaaehtoisuudessa
on se, että voi
auttaa lasta
löytämään ilon. ”

- LAPSIYSTÄVÄLLISEN TILAN
VAPAAEHTOINEN

Pelastakaa Lapset ry

P.O. Box 95, Koskelantie 38

FI-00601 Helsinki, Finland

Tel. +358 10 843 5000

info@pelastakaalapset.fi

www.pelastakaalapset.fi